

Nr 686

Av herr Ohlin m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 175, angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1957/58, m. m.

Statsutgifternas kraftiga expansion under senare år har blivit ett alltmer uppmärksammat och brännande problem. Den allmänna utvecklingsgången är känd. Vi vill här endast erinra om följande fakta:

År	Utg. på drift- budgeten. Milj. kr.	Index (löp. pris)	Index (basårets pris)	Andel av national- inkomsten
1938/39	1 350	—	—	12,2 %
1946	3 230	100	100	16,2 %
1949	4 822	149	135 (100)	19,3 %
1957	11 062	342	216 (160)	23,2 %

Sedan 1946 har utgifterna — omräknade till 1946 års prisnivå — mer än fördubblats. De statliga utgifternas andel av nationalinkomsten var strax före kriget ca 12 procent, uppgick efter krigets slut (år 1946) till ca 16 procent och är nu nästan fördubblad till 23 procent. Medräknas även de statliga investeringsutgifterna, som går via kapitalbudgeten, stiger andelen av nationalinkomsten till 26 å 27 procent för innevarande år.

Bakom den utgiftsexpansion, som tecknats här i all korthet, ligger till väsentlig del ökningarna på försvarets, socialpolitikens, sjukvårdens och undervisningens områden, varom alla politiska meningsriktningar i stort sett varit eniga. Av den totala ökningen på statens driftbudget, de s. k. egentliga statsutgifterna, sedan 1948/49 om ca 5 700 miljoner kronor, kommer på

försvarsdepartementet	ca 1 400 milj. kr.
social- och inrikesdepartementen	» 2 300 » »
ecklesiastikdepartementet	» 800 » »
eller tillhopa	ca 4 500 milj. kr.

Som ett anmärkningsvärt faktum kan i detta sammanhang förtjäna uppmärksammas, att från budgetåret 1948/49 — det första året med fulla kostnader för barnbidrag och höjda folkpensioner — till budgetåret 1955/56, vilket är det senaste år för vilket siffror av detta slag finnes färdigställda, har kostnaderna för den statliga förvaltningen ökat i ungefär samma takt

som de sociala utgifterna. De senare har ökat med 86 procent och förvaltningskostnaderna med 80 procent. Från vår sida har också yrkanden framförts om översyn av såväl den militära som civila förvaltningsapparaten. Men de har i likhet med liknande yrkanden från andra meningsriktningar avvisats av riksdagsmajoriteten. Bl. a. till följd av förslag från vårt håll har emellertid nu påbörjats en översyn av de statliga rationaliseringsorganen i syfte att på denna väg stärka det statliga rationaliseringsarbetet.

Det är uppenbart att statsutgifternas konjunkturpolitiska återverkningar på samhällsekonomin i övrigt, d. v. s. deras roll som orsaksfaktor i konjunkturförloppet, kräver en alltmer skärpt uppmärksamhet, när utgifterna börjar närma sig en andel av 30 procent av den samlade nationalinkomsten. I ett utvecklingsskede då den inneboende tendensen i samhällsekonomin är ett tryck i expansiv — i vissa konjunkturlägen inflationistisk riktning — verkar statliga utgifter av en sådan storleksordning som en ytterligare kraft i konjunkturons stötriktning. Av kända skäl är denna kraft dessutom svårmanövrerbar ur konjunkturpolitisk synpunkt. För att i ett läge med t. ex. allmänt inflationistiskt tryck i samhällsekonomin kunna hålla konjunkturen stabil tvingas man därför, därest en större andel av samtliga utgifter i samhället går genom statskassan, sträma åt desto hårdare i andra sektorer. Av grundläggande betydelse för statsutgifternas konjunkturpolitiska effekt är givetvis på vad sätt eller med vilka metoder de finansieras. Dessa inte endast teoretiskt utan även praktiskt svårlösta problem skall vi emellertid inte här ingå på. Det principiella resonemang som vi här fört innehåller i och för sig inte mer än ett återgivande av sammanhang, som torde vara väl kända. Men det torde inte skada att påminna om dessa faktiska förhållanden mot bakgrunden av det höga relativa läge för statsutgifterna, som vi för närvarande står inför och som, därest inte åtgärder i återhållande riktning vidtages, kan bli bekymmersamt.

Vad den närmaste överblickbara framtiden angår står statskassan inför ökade utgiftsengagemang genom den kommande förbättringen av folkpensionerna. Därest produktionslivet beredes gynnsamma förutsättningar och den allmänna standardförbättringen härigenom kan tryggas, kan med lämpligt avvägd finansieringsmetod denna välmotiverade reform utan tvivel genomföras under den skisserade tioårsperioden. Men härutöver torde en sträng återhållsamhet med nya större statliga utgiftsengagemang av allmän typ få iakttagas. Bl. a. av skäl som anförts i det föregående synes det tvärtom bli alltmer nödvändigt att få till stånd utgiftsreduktioner på de punkter där så är möjligt. Detta motiveras av ytterligare två skäl. Det gäller dels att skapa utrymme för ökade insatser från samhällets sida på sådana områden där allvarliga eftersläpningar nu kan konstateras. Som exempel på sådana områden vill vi peka på skolan och sjukvården, fängvården och ungdomsvården samt områden som rör vissa begränsade men eftersatta grup-

per i samhället. I allmänhet torde dessa uppgifter dock inte kräva större utgiftsökningar. Det gäller vidare att med målmedvetenhet genomföra olika reformer på beskattningens område så att lägre och rimligare skattetryck kan uppnås, främst i fråga om de direkta inkomstskatterna. Vi vill här skjuta in ett påpekande. Det gäller dels det faktum att den statsfinansiella ställningen vad gäller det framförliggande budgetåret beräknas ge ett *överskott* på statens driftbudget, som enligt av finansministern framlagda kalkyler beräknas komma att uppgå till ca 700 miljoner kronor. Vi har då räknat bort intäkterna av den extra bolagsskatten och investeringsavgiften, vilka för samma budgetår upptagits till 375 miljoner kronor. Det gäller vidare det förhållandet att med stigande inkomstnivå för medborgarna så får staten »automatiskt» ett visst inkomstillskott som för närvarande uppgår till 400 à 500 miljoner kronor årligen. De här påpekade faktiska förhållandena får å andra sidan med hänsyn till bl. a. de automatiskt stigande utgifterna inte undanskymma den huvudfråga, som vi här tagit upp och som gäller den höga, relativa statliga utgiftsnivån med de följdproblem av olika art som den innesluter.

Det anförda leder oss till att resa frågan: Har inte utvecklingen på det statsfinansiella området lett eller håller den i varje fall inte på att leda dithän att tiden mognat för en allvarlig prövning av statsutgifterna ur principiell synvinkel? Vilket är samhället mest betjänt av: ökade engagemang genom *statens verksamhet* eller större utrymme för och tillit till *enskild förmåga*? Skulle inte alla tjäna på om man från samhällets sida mer litade på den enskildes förmåga och omtanke om sig och de sina och också skapade bättre förutsättningar för den enskilde att förbättra sin ekonomiska ställning? Skulle inte detta samtidigt medföra ökad känsla av trivsel? Med tanke på att den sociala grundtryggheten efter folkpensionernas höjning under den närmast framförliggande tioårsperioden till det mål, pensionsberedningen uppställt, får anses i stort sett lagd, tvekar vi för vår del inte att svara jakande på dessa frågor. Och vidare: Finns det inte t. ex. statsbidragsformer kvar, som varit naturliga under tidigare förhållanden med lägre allmän inkomstnivå och annan näringslivsstruktur? Så torde helt visst vara fallet. Detta borde närmare prövas, och en anpassning av bidragsformerna till nu rådande förhållanden borde ske. Jordbruksutskottet har i år tagit upp just denna fråga om statsbidragsformernas anpassning till ändrade förhållanden, vad gäller vissa delar av jordbruksdepartementets huvudtitel, och föreslagit en sådan översyn, vilket riksdagen senare har bifallit. Men en sådan översyn borde enligt vår mening komma till stånd över hela det statsfinansiella området.

Utvecklingen och framtidsutsikterna leder med andra ord till att tillsättandet av en allmän besparingskommission bör komma till stånd. Denna borde pröva den statliga utgiftspolitikens bl. a. från de synpunkter som vi här

anlagt. Området för dess arbete torde i princip inte böra begränsas i annan mån än att försvarsdepartementets huvudtitel får anses bli prövad genom den försvarsberedning som för närvarande är tillsatt. Särskild uppmärksamhet borde ägnas åt de statliga bidragsformerna och förvaltningskostnaderna. I det senare hänseendet bör givetvis kontakt hållas med 1956 års rationaliseringsutredning. Även vad riksdagens revisorer anfört om arbetsformerna i förvaltningen i den till årets riksdag avlämnade berättelsen torde böra beaktas.

Detsamma gäller vad riksdagens revisorer anfört i fråga om socialpolitikens organisatoriska utformning m. m. Revisorerna har här föreslagit att i första hand en detaljundersökning skulle komma till stånd rörande det sätt på vilket socialpolitiken jämte inkomstförskjutningarna i övrigt faktiskt har verkat under senare år. En dylik undersökning borde enligt revisorernas mening kunna genomföras av ett antal experter utan att någon särskild kommitté tillsättes. Revisorernas förslag har behandlats av riksdagen (statsutskottets utlåtande nr 93, punkt 12), varvid riksdagen förordat tillkomsten av en sådan kartläggning. Det borde enligt riksdagens mening få ankomma på Kungl. Maj:t att avgöra när undersökningen skulle igångsättas. Vi förutsätter att den av revisorerna förordade kartläggningen kan påbörjas så snart som möjligt. Resultatet av kartläggningen bör beaktas även av den av oss här föreslagna besparingskommissionen och ingå som en del av underlaget för dess arbete.

Representanter från skilda politiska meningsriktningar bör ingå i utredningen. Av stort värde skulle det säkerligen även vara om arbetsmarknadens liksom näringslivets organisationer finge företrädare i den.

Genom en allmän besparingskommission av här föreslagen typ skulle det bli möjligt att göra en samtidig prövning och avvägning av de olika utgifter som ingår i statsbudgeten. Detta är inte minst värdefullt ur den synpunkten att man då får bättre garanti för att de besparingar, som kan komma att föreslås, är resultatet av en vägning, där olika önskemål ställts och prövats mot varandra.

Med stöd av det anförda hemställes,

att riksdagen i samband med behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 175 med förslag om komplettering av riksstaten måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om tillsättandet av en allmän besparingskommission för översyn av de statliga utgifterna.

Stockholm den 15 maj 1957

Bertil Ohlin

Manne Ståhl

Sven Wedén

Sven Gustafson
i Göteborg

Olle Dahlén

Ragnhild Sandström

Henning Gustafsson
Skellefteå